

ΘΕΑΤΡΟ // Κριτική

Ιψενική γυναίκα και «κατεστημένο»

«Νόρα» και «Εντα Γκάμπλερ» του Ερρίκου Ιψεν από την «Πειραματική Σκηνή της Τέχνης» στο θέατρο «Αμαλία»

Της Ηρώς Βακαλοπούλου

Ο Νορβηγός δραματουργός Ερρίκος Ιψεν γυφώσε το χάσμα από τον ρομαντισμό στο ρεαλισμό, και το σύνολο των έργων του κλίνει προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση, εμπεριέχοντας στοιχεία και από τις δύο τεχνοτροπίες.

Η «Νόρα» (Κουκλόσπιτο) και η «Εντα Γκάμπλερ» έργα που τάγραψε σε διάστημα έντεκα χρόνων (1879 και 1890 αντίστοιχα) βασίζονται σε ρεαλιστική φόρμα, αλλά στις δραματικές κορυφώσεις έχουν σύμβαση λυρικο-ρομαντική.

Με τα δύο έργα αυτά ο Ιψεν έπλασε τις προσωποκότες δύο απόλυτα διαφορετικών γυναικών (μικροαστή - μεγαλοαστή, ανώριμη - συνειδητή, παθητική - ενεργητική) που επαναστατούν με τον δικό τους τρόπο η καθεμιά, και δραπετεύουν πάλι με αντίθετους δρόμους από τον κλοιό του γάμου και της μητρότητας.

Ο Ιψεν εμφανίζει τον θεσμό του γάμου από μέσα. Στο εσωτερικό ενός σπιτιού, αλλά με κέντρο ανάλυσης την ψυχούσυνθεση της ηρωίδας θα πλεχτεί ο μύθος, που θα οδηγήσει στη βίαιη και απόλυτη απόσπαση της γυναίκας από την ταυτότητα που την καθορίζει κοινωνικά και τον προσανατολισμό της στη συνέχεια στο τυφλό πεπρωμένο ή την αυτοκαταστροφή.

Όμοιες παρά την φαινομενική τους ανομοιότητα, οι δύο ηρωίδες οριοθετούν την εικόνα και τη θέση της σύγχρονης γυναίκας, που αν και έχει βγει, τουλάχιστον θεωρητικά από τον εγκλεισμό του γάμου και της οικογένειας, υπηρετώντας ωστόσο νεκρικά σχήματα και όχι ζωντανούς θεσμούς, πάλι χρειάζεται να διανύσει το κενό της προσωπικής και ατομικής ύπαρξης, για να δημιουργήσει ένα εαυτό απόλυτα ή σχετικά αυτοδύναμο, ακέραιο και υγιή. Στον Ιψεν η υπόθεση της γυναικείας προσωπικότητας ενδιαφέρει κατά κύριο λόγο σαν κοινωνική ψυχανάλυση, και όμως η ευαισθησία και η βαθιά θηλυκότητα που πηγάζουν από την «κρίση» των δύο ηρωίδων φέρνει τη θεματογραφία σε ανθρωποκεντρικό άξονα και τη δραματουργία του Ιψεν στο επίπεδο της ιδιοφυίας.

Η Νόρα είναι ανώριμη, κακομαθημένη, μικροαστή και ναζιάρα. Η Εντα είναι ώριμη, διαγνούμενη, αρσενική, φιλόδοξη, απόλυτη και καταστροφική.

ΟΙ γυναίκες μπροστά στην απομυθοποίηση της ζωής τους. Η Νόρα για να προσπαθήσει να φτιάξει νέο εαυτό, σαν νεώτερη, η Εντα για να απογοητευθεί τελείως, όντας ενήμερη της

ανδροκρατικής απολυταρχίας, και να πεθάνει. Αθώα, αυθόρμητη, πηγαία και συγκινητική η Νόρα. Υστερική, νευρωτική, πολύπλοκη και τρομακτική η Εντα.

Η Νόρα έχει άγνοια της αληθινής διάστασης της ζωής, ούτε όταν πλαστογραφεί το χαρτί για το δάνειο που θα σώσει τον άντρα της γνωρίζει τις συνέπειες. Όταν κινδυνεύει να αποκαλυφθεί το παιχνίδι της φοβάται παιδικά, και περιμένει απλοϊκά ένα «θαύμα». Αντί γι' αυτό ο ωραιοποιημένος στο συναισθηματικό ανώριμο παιχνίδι της σύζυγος θα ξεσπάσει σε μια αντίδραση κλασικά μικροαστική, που για τη Νόρα θα είναι η θεία αποκάλυψη. Μέσα σε λίγη ώρα θα καταλάβει τη μειονεξία της, την ανικανότητά της να είναι αυτάρκης και τολμηρή, την μηδαμινή θέση που έχει στη ζωή του άντρα της, την ανεπάρκειά της να γίνει αληθινός γονιός και θα διαλέξει πελαγωμένη τη φυγή. Η Νόρα είναι δραματική ηρωίδα.

Η Εντα Γκάμπλερ, αντίθετα, εισπλέει στον υποβαθμισμένο χώρο ενός συμβατικού γάμου με τη θέλησή της αφού έχει γνωρίσει όλη τη γκάμα της γυναικείας δυνατότητας στη ζωή. Ζηλεύει τον άντρα, τις ελευθερίες του, τα άκρα του, την περηφάνια του. Η δυναμική ανατροπή που της έδωσε ο στρατηγός πατέρας της έχουν συμβάλει στο να πλησιάζει αυτό που σήμερα ονομάζεται σύνδρομο της «αρσενικής διαμαρτυρίας». Μέσα στο τέλμα μιας ζωής με κοινότοπα προσαρμοστικά ανθρωπάκια, η Εντα γίνεται Μποβαριστρία, περιφρονεί, απορρίπτει, απομονώνεται, σιχάινεται και είναι κρυφά

ερωτευμένη με τον μεγαλοφυή αλλά εκκεντρικό Λέβμοργκ που δεν χαιρεί κοινωνικής εκτίμησης, τον οποίο κάποτε δεν τόλμησε να ακολουθήσει, ανίκανη να παραβιάσει το κοινωνικό ταμπού. Η Εντα πάσχει, γιατί απορρίπτει την ταυτότητά της από την αρχή. Ούτε το παιδί του άντρα της που φέρει μέσα της είναι ικανό να την παρηγορήσει. Η νεύρωση θα την οδηγήσει στην παράνοια. Θα κάψει το έργο του Λέβμοργκ με μίσος, θα τον καθοδηγήσει στην αυτοκτονία και θα τινάζει τα μυαλά της στον αέρα σε μια ύστατη έκφραση ελεύθερης απολύτρωσης από τη μετριότητα. Η Εντα Γκάμπλερ γνωρίζει και ορίζει τη μοίρα της. Είναι τραγική ηρωίδα.

Η Νόρα και η Εντα Γκάμπλερ βρίσκονται στην αφετηρία της ευρωπαϊκής φεμινιστικής αφύπνισης. Η σύγχρονη γυναίκα γεννιέται με τα δύο πόδια μέσα στο χάος της απομυθοποίησης και αρχίζει να σχεδιάζει από το μηδέν της κοινωνικής δημιουργίας τα δικά της σύμβολα.

ΣΕ καλό καλλιτεχνικό επίπεδο οι παραστάσεις της «Πειραματικής Σκηνής της Τέχνης», που γεμίζουν τη θεατρική σαιζόν με την καλλιτεχνικότητα και το καλό τους γούστο.

Ο Νίκος Χουρμουζιάδης, έχει δώσει μια καλοκαωμένη παράσταση, αναλύοντας προσεκτικά τα μυσικά της ιψενικής δραματουργίας σε κάθε λεπτομέρειά τους. Έδωσε με αυτοκυριαρχία τον γενικό καμβά των μύθων και ζωντάνεψε, όπου υπήρχε, τον λυρισμό, το σαρκασμό, την απελπισία και το μίσος. Η σκηνοθεσία του διάλεξε διπλή άποψη για τα πρόσω-

πα των ηρωίδων, ακολουθώντας την ψυχαναλυτική γραμμή της εξωτερικής και εσωτερικής διάστασης και έτσι δόθηκε η ευκαιρία σε τέσσερις ηθοποιούς της «Πειραματικής Σκηνής» να δοκιμάσουν τα ταμπεραμέντα τους.

Ο ζεστός και λειτουργικός σκηνικά χώρος που φιλάτηνε η Ιωάννα Μανωλεδάκη εξυπηρέτησε και τα δύο έργα με ελάχιστες αλλαγές και τα κοστούμια της ίδιας είχαν ύψος, καλό γούστο και θεατρική ανταπόκριση.

Οι ρόλοι φορμαρίστηκαν σε ηθοποιούς σε εξέλιξη. Σε πολύ καλή εξέλιξη, αλλά όχι στην τελική στάθμη του απόλυτου ύψους που απαιτεί ένας ιψενικός ρόλος.

Κατάφεραν πάντως με την υπευθυνότητα και τη συνέπεια που τους διακρίνει να παραδώσουν στο κοινό παραστάσεις πειστικές, πλούσιες σε έκφραση, καθαρά «ιψενικές» και κράτησαν το ενδιαφέρον απνευστί, πράγμα που είναι μια σημαντική επίδοση.

Η Θάλεια Σκαρλάτου και η Δώρα Σκαρλάτου (Νόρες), η Εφη Σταμούλη και η Λένα Σαββίδου (Εντες), κατέδειξαν το Ιψενικό ύψος από την εξωστρεφή και την εσωστρεφή του όψη, με συγκινητικό τσαγανό. Η κυρία Λίντε της Ελένης Δημοπούλου είχε τους άψογους τόνους του ρόλου, το ίδιο εχώρισε η σιγουριά του Χρήστου Αρνομάλλη (Μπρακ). Εκπλήξη αλλά και αγωνία προκάλεσε η παρακινδυνευμένη κωμική διάσταση του ρόλου του Τέσμαν, που στα ταλαντούχα χέρια του νεαρού Στέλιου Πεντεριδής κρατήθηκε σε έξυπνη ισορροπία, χωρίς να αποσιωπήσουμε την κρυφή επιθυμία να τον δούμε στον ίδιο ρόλο με την ίδια άποψη κάποια χρόνια αργότερα.

Ο Γιάννης Παλαμιώτης έπαιξε πολύ ακαδημαϊκά και στιλιζαρισμένα τον Τόρβαλτ Χέλμερ, τα σίγουρα εκφραστικά του μέσα χρειάζονται κάποιο ξεπάγωμα. Ο Νίκος Κουμαριάς και ο Ανδρέας Νάτσιος, θέλουν να κατακτήσουν σε βάθος την επαφή τους με τα στοιχεία του ρόλου τους, ενώ η Μένη Κυριάκογλου έπαιξε με γλυκεία πειστικότητα το ρόλο της θείας Γιούλε.

Η προσφορά της «Πειραματικής Σκηνής της Τέχνης» είναι και φέτος μοναδικά σημαντική, μια καλλιτεχνική παρουσία «άνευ συναγωνισμού» δυστυχώς, μια που η σαιζόν που περνάμε είναι από τις φτωχότερες που υπήρξαν για το θέατρο στο γενικό του φάσμα.

Ηρώ Βακαλοπούλου